

Сліпко К.О.,

кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри страхування
ДВНЗ “Київський національний
економічний університет
імені Вадима Гетьмана”

ОСОБЛИВОСТІ СТРАХУВАННЯ ДОМАШНЬОГО МАЙНА ГРОМАДЯН У НІМЕЧЧИНІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Проаналізовано умови й особливості страхування домашнього майна громадян у Німеччині, обґрунтовано потребу в такій послугі та вироблено ряд рекомендацій щодо її модернізації в Україні.

The analysis of household property insurance conditions and peculiarities in Germany are studied in the article. The proposals aimed at modernization of the household insurance service in Ukraine have been designed.

Ключові слова: домашнє майно, страхування домашнього майна, страхування фізичних осіб, страхування цінних і унікальних речей.

Страхування домашнього майна нерозривно пов'язане зі страхуванням нерухомого майна громадян, отже, так само потребує відповідного захисту не лише за рахунок самострахування, а й із допомогою професійних послуг страхових компаній. На вітчизняному страховому ринку працює близько 380-ти страховиків, які надають послуги із майнового страхування, проте попит на такі послуги в Україні є вкрай низьким. За даними Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України, у 2010 р. обсяг страхових премій, отриманих страховиками за видом страхування майна від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ від фізичних осіб, становив лише 4,2 % загального обсягу страхових премій, котрі надійшли від фізичних осіб¹. Хоча частку страхування домашнього майна громадян у нашій країні можна визначити лише приблизно, очевидно, що вона є набагато меншою від попереднього показника.

Тоді як в Україні страхування домашнього майна не користується великим попитом у населення, в економічно розвинутих країнах, таких як Німеччина, важко знайти домогосподарство, котре не має відповідного страхового захисту. Страхування майна громадян є важливим елементом соціально-економічного розвитку будь-якого суспільства. З огляду на це страхування майна фізичних осіб, у т. ч. домашнього майна, в нашій країні має стати важливим компонентом страхового захисту громадян.

Теоретико-методологічні підходи до страхування домашнього майна громадян та проблеми його розвитку в Україні досліджувало чимало провідних учених,

¹ Інформація про стан і розвиток страхового ринку України за 9 місяців 2011 р. / Держфінпослуг України: [Електр. ресурс]. — <http://www.dfp.gov.ua/>

зокрема В. Базилевич, Н. Внукова, О. Гаманкова, Т. Кривошлик, С. Осадець, Я. Шумелда. Значну увагу приділено з'ясуванню сутності даного поняття, його місця в класифікації майнового страхування, об'єкта страхування, а також дослідженню умов договорів страхування домашнього майна. Попри вагомні наукові здобутки сучасній вітчизняній страховій науці та практиці бракує подальших досліджень, які виведуть страхування домашнього майна громадян на якісно новий рівень та сприятимуть популяризації даної страхової послуги серед населення України. Не останню роль при цьому відіграє вивчення передового зарубіжного досвіду. Тому при написанні даної статті автор ставив за мету на основі результатів дослідження умов страхування домашнього майна громадян у Німеччині розробити пропозиції щодо розвитку цього виду страхування в Україні.

Страхування домашнього майна спрямоване на захист майнових інтересів страхувальника (власника майна) на випадок пошкодження, знищення або втрати такого майна. Даний вид страхування виник як логічне й гармонійне доповнення вогневого страхування нерухомого майна громадян. У Німеччині нині діють Загальні умови страхування домашнього майна (*Allgemeine Hausrat-Versicherungsbedingungen*, далі — *VHB*)². Конкретні умови, не визначені у *VHB*, регулюються страховим законодавством або визначаються за згодою сторін.

Відповідно до п. 2 § 6 *VHB*, домашнє майно — це всі речі, що слугують у домашньому господарстві страхувальника для приватного користування (використання або споживання), цінні речі, готівка та інше майно³. Цінні речі — документи, цінні папери, прикраси, коштовне каміння, перлини, вироби з дорогоцінних металів, колекції марок, монет, медалей, картини, гобелени, антикваріат (за винятком меблів). До іншого домашнього майна, зокрема, належать:

- вбудовані меблі серійного виробництва;
- оснащення для кемпінгу, гумові й пластикові човни, каное, байдарки, оснащення для серфінгу;
- антени, тенти;
- газонокосарки, самохідні інвалідні візки;
- домашні тварини (коти, птахи, риби тощо).

Перелік предметів домашнього майна, відповідно до *VHB*, які приймаються на страхування на загальних умовах, за окремими групами наведено в табл. 1.

До домашнього майна, що підлягає страхуванню, не належать інший водний транспорт, автотранспортні засоби, необроблене коштовне каміння, електронні дані й програми, а також будь-яке майно, яке є власністю орендарів. Що стосується скляних деталей і елементів оздоблення житла, то вони завжди

² *Dubischar R. Versicherungsrecht / Roland Dubischar. — Karlsruhe 2003, Verl. Versicherungswirtschaft. — S. 55.*

³ *Allgemeine Hausrat-Versicherungsbedingungen (VHB 2008): VH0904 / Helvetia Schweizerische Versicherungsgesellschaft AG, Stand 01.04.2009. — S. 3.*

Таблиця 1. Предмети домашнього майна громадян, які приймаються на страхування на загальних умовах

Група	Що входить у групу
1. Предмети внутрішнього оздоблення й домашньої обстановки	Меблі, килими, гардини, картини, фотографії
1.1. Предмети використання	Посуд, одяг, предмети домашнього вжитку, електропобутові прилади
1.2. Предмети споживання	Продовольчі товари, делікатеси
2. Готівка та цінні речі	Документи, гроші готівкою та на розрахунковій картці, цінні папери, прикраси, коштовне каміння, антикваріат
3. Інше домашнє майно	Вбудовані меблі, кухні, домашні тварини, садові інструменти, антени, тенти, човни, інвалідні візки

Джерело: Cristofolini W. Versicherungslehre-2. Individualversicherung [Hauptbd.] / Autoren: Werner Cristofolini u.a.; Verantw. Red.: Hubert Holthausen; Teil 1. — 5 Aufl. — Karlsruhe 2002, Verl. Versicherungswirtschaft. — S. 7.

приймаються на страхування, щоправда, на окремих умовах — Загальних умовах страхування скла (Allgemeine Bedingungen für die Glasversicherung — AGIB).

Умови страхування домашнього майна громадян у Німеччині та в Україні в багатьох аспектах помітно різняться. Так, у нас домашні тварини не є предметом страхування домашнього майна громадян, як і готівка, цінні папери й документи. Українські страховики не включають до страхового покриття антени, що розташовані ззовні на житлових будинках або на прибудинковій території, тоді як у Німеччині вони приймаються на страхування разом із іншим домашнім майном.

Відповідно до вітчизняних правил і умов страхування домашнього майна, страхуванню підлягає майно, що є власністю страхувальника або ж отримане в оренду, прокат, лізинг, прийняте на комісію, зберігання, в заставу тощо. Згідно з умовами страхування домашнього майна в Німеччині, питання права власності страхувальника на майно при прийнятті його на страхування не є першорядним. Для укладення договору страхування домашнього майна достатньо наявності речей у квартирі (будинку)⁴. Існує лише застереження щодо майна, яке належить орендарям, — воно не є предметом страхування, крім випадків, коли страхувальник передав їм своє майно в користування.

Двома найважливішими групами ризиків є вогневі ризики та протиправні дії третіх осіб щодо домашнього майна громадян. Залежно від природно-кліматичних умов потреба у страховому захисті на випадок стихійних явищ у певній місцевості може бути більшою чи меншою, однак стандартне страхове покриття завжди передбачає такі стихійні явища, як буря і град (табл. 2). Крім того, завжди підлягає страхуванню ризик затоплення водою (у VHB ідентифікується як “водопровідна вода”, але включає ризики полумки від заморозків або інші пошкодження труб водопровідних, опалювальних, каналізаційних систем)⁵.

⁴ Ruh S. Das kleine Versicherungs-Lexikon / Sabine Theadora Ruh. — 1 Aufl. — Duesseldorf 2002, Verl. Wirtschaft und Finanzen (Ein Unternehmen der Verlagsgruppe Handelsblatt GmbH). — S. 88.

⁵ Allgemeine Hausrat-Versicherungsbedingungen (VHB 2008): VH0904 / Helvetia Schweizerische Versicherungsgesellschaft AG, Stand 01.04.2009. — S. 5.

Таблиця 2. Страхові ризики, згідно з умовами й правилами страхування домашнього майна громадян у Німеччині

Страхове покриття	Страхові ризики
Стандартне страхове покриття (відповідно до VNB)	Пожежа, удар блискавки, вибух, падіння/приземлення літальних апаратів Крадіжка зі зломом, грабіж, вандалізм Водопровідна вода Буря, град
Розширене страхове покриття за домовленістю сторін, із застереженнями	Збитки від перенапруги внаслідок блискавки Крадіжка велосипеда Пошкодження акваріума Поломка гідростатичних матраців
Страхування від стихійних лих, виключених зі стандартного покриття	Повінь Землетрус Просідання, зсув ґрунту Сніговий тиск, лавини Виверження вулкану
Інші (особливі) страхові можливості за бажанням страховальника	Пошкодження/знищення, крадіжка прикрас, перлин; музичних інструментів; спортивної, мисливської зброї; велосипедів; багажу
Страхування скляних речей (на окремих умовах AGIB)	Пошкодження/знищення скляних елементів будинків чи предметів обстановки квартири

Джерело: Cristofolini W. Versicherungslehre-2. Individualversicherung [Hauptbd.] / Autoren: Werner Cristofolini u.a.; Verantw. Red.: Hubert Holthausen; Teil 1. — 5 Aufl. — Karlsruhe 2002, Verl. Versicherungswirtschaft. — S. 4.

Зазначені вище страхові ризики передбачені в § 1 VNB та наявні в будь-якому договорі страхування домашнього майна. Такі ризики, як викрадення велосипеда або збиток унаслідок пошкодження акваріума, можливо застрахувати на додаткових умовах із відповідними застереженнями. До речі, ризик викрадення/пошкодження велосипеда є дуже актуальним у Німеччині, зважаючи на популярність використання населенням цього виду транспорту. Тому в країні спостерігається великий попит на страхування велосипедів разом із іншим домашнім майном.

Особливі можливості та умови страхування передбачені також для власників музичних інструментів, спортивної й мисливської зброї, особливо цінних творів мистецтва, коли таке майно не може бути застраховане на загальних умовах або є потреба у встановленні вищих лімітів відповідальності страховика. Як і в Україні, в Німеччині страхування домашнього майна громадян може бути доповнене ризиком відповідальності перед третіми особами, що зустрічається переважно у Східній Німеччині — на території колишньої НДР⁶. Детальний перелік основних і додаткових ризиків, які приймаються на страхування німецькими страховиками, наведено в табл. 2.

Страхування домашнього майна громадян у Німеччині поряд із ризиком викрадення майна (крадіжка, грабіж) захищає власника від збитків унаслідок вандалізму — зловмисного пошкодження/знищення приватного майна. Українські страховики при тлумаченні протиправних дій третіх осіб у правилах страхування здебільшого наводять тільки визначення крадіжки зі зломом і грабежу.

⁶ Dubischar R. Зазнач. праця. — S. 56.

Відповідно до загальних умов VHB, страховик не відповідає за шкоду домашньому майну внаслідок навмисних дій страхувальника, або його грубої необережності, або якщо майно викрадене хатніми робітниками чи особами, що співмешкають зі страхувальником. Слід зазначити, що питання грубої необережності вирішується страховиком на власний розсуд. Тому такі справи часто стають предметом судових розглядів⁷. З огляду на це у VHB передбачений ряд застережень щодо навмисного або недбалого поведіння страхувальника з майном. Так, страховий захист на випадок бурі не охоплює шкоду від затоплення, якщо вода потрапила в приміщення через не зачинені належним чином вікна чи інші отвори. Страхові випадки за таких ситуацій є доволі специфічними, велике значення мають конкретні обставини страхової події.

Стандартно страховий захист домашнього майна в Німеччині діє тільки в чітко визначеному в договорі страхування місці — квартирі, будинку (в т. ч. у коморах) та в гаражі, розташованому біля будинку. В разі зміни місця проживання страховий захист не припиняється за умови внесення в договір страхування відповідних змін. При поділі подружжям спільного майна в разі розлучення впродовж трьох місяців діє так званий подвійний страховий захист — щодо домашнього майна обох осіб у місцях проживання кожної з них⁸.

Тримісячний страховий захист діє також стосовно речей, які протягом цього періоду (тобто тимчасово) перебувають поза визначеним у договорі місцем проживання. Наприклад, певне майно страхувальник може перевезти на літній період із квартири в дачний будинок. Таке страхування називається зовнішнім (Aussenversicherung) і регулюється § 7 VHB. Відповідно до п. 6 § 7 VHB, максимальна межа страхового відшкодування при зовнішньому страхуванні становить 10 % страхової суми, але не більше 10 тис. євро⁹.

Відшкодуванню підлягають як збитки страхувальника в разі знищення, пошкодження або втрати домашнього майна, так і необхідні внаслідок настання страхового випадку витрати (на уникнення чи мінімізацію збитків, на прибирання, на захист і зберігання домашнього майна, транспортні витрати)¹⁰. Згідно з § 12 VHB, у разі знищення або втрати домашнього майна відшкодування здійснюється за страховою вартістю, що відповідає вартості придбання нових речей аналогічної якості (те саме стосується антикваріату). При цьому вартість залишків, придатних до подальшого використання, також береться до уваги. В разі пошкодження майна страховик покриває необхідні витрати на ремонт¹¹.

⁷ Dubischar R. Зазнач. праця. — S. 57.

⁸ Там само. — S. 58.

⁹ Allgemeine Hausrat-Versicherungsbedingungen (VHB 2008): VH0904 / Helvetia Schweizerische Versicherungsgesellschaft AG, Stand 01.04.2009. — S. 4.

¹⁰ Dubischar R. Зазнач. праця. — S. 58.

¹¹ Ruh S. Зазнач. праця. — S. 89.

Особливістю даного виду страхування є те, що з плином часу в квартирі (будинку) накопичується дедалі більше домашнього майна й цінностей. Тому логічно, що з кожним наступним роком страхування страхова сума збільшується, оскільки підвищується загальна вартість домашнього майна. Це має бути враховане страховиком при переукладенні договору страхування на наступний період, для того щоб уникнути так званого недо страхування, котре за умови настання страхового випадку призводить до неповного відшкодування збитків страхувальнику.

На сьогодні в Україні страхування домашнього майна громадян не є популярним та не користується таким попитом, як у розвинутих країнах. Утім, із розвитком економічних відносин і, відповідно, збільшенням фінансових можливостей домогосподарств ситуація поступово зміниться на користь цього виду страхування.

Порівняно з умовами страхування домашнього майна громадян у Німеччині вітчизняні його умови й правила є більш консервативними та менш адаптивними. З огляду на це компаніям — лідерам українського ринку майнового страхування доцільно вжити заходів для поліпшення й лібералізації умов страхування домашнього майна громадян. Із приходом на наш ринок іноземних страховиків вітчизняним страховим компаніям із теперішнім рівнем надання даної послуги буде важко вистояти в конкурентній боротьбі. Тому є нагальна потреба в активних діях українських страховиків та їхніх об'єднань щодо модернізації послуги зі страхування домашнього майна громадян, умов страхування й технології надання даної послуги.

Виходячи з результатів дослідження умов і особливостей страхування домашнього майна громадян у Німеччині та зважаючи на традиційність і популярність такого страхування в цій та інших розвинутих країнах, вважаємо, що для поширення даної страхової послуги в Україні доцільно:

1. Переглянути перелік добровільних видів страхування, визначений ст. 6 Закону України “Про страхування” від 07.03.1996 №86/96-ВР, включивши в нього страхування домашнього майна фізичних осіб як самостійний вид страхування. Це дасть змогу не тільки виокремити даний вид з-поміж інших видів майнового страхування, а й вести статистичний облік показників, аналізувати його розвиток та робити прогнозні розрахунки. Крім того, надання цієї страхової послуги вітчизняними компаніями стане прозорішим і передбачуванішим.

2. Розширити коло предметів страхування домашнього майна та вдосконалити застереження за такими договорами страхування. У страхове покриття можуть бути включені, зокрема, скляні елементи й предмети обстановки; гроші та цінні речі, в т. ч. документи, цінні папери, фотознімки тощо. Особливу увагу варто звернути на поняття “груба необережність” у правилах страхування: важливо інформувати страхувальника про наслідки його недбалого чи необережного поводження з майном саме під час укладення договору страхування, а не при врегулюванні претензій.

3. Поліпшити вітчизняні умови й правила страхування домашнього майна громадян, зробивши їх більш ліберальними і гнучкими, а також розглянути можливість впровадження “зовнішнього страхування” — для речей, котрі зберігаються в квартирі (будинку), але використовуються за її межами (мобільні телефони, відео-, фотокамери, велосипеди), і таких, які тимчасово перебувають поза основним місцем страхування (наприклад, у дачному будинку протягом літнього періоду).

Зрозуміло, що такі нововведення треба впроваджувати поступово, спочатку як додаткові умови, оскільки вони призводять до підвищення вартості страхової послуги й реакція на це її споживачів може виявитися протилежною очікуваній.